

напруженості і стомлення, частіше відчують конфлікт з вагітністю або ситуацією материнства. Джерел 9.

Ключові слова: вагітні жінки, домінанта вагітності, психологічний компонент гестаційної домінанти

Kushnir E. A.

Study of features of women with complications of pregnancy

In this article distinction of women with psychological complications in flowing of pregnancy was established and the peculiarity of psychological component gestational dominant in women with flowing complication in pregnancy was revealed. It was evidenced that women with flowing complication in pregnancy have a big propensity to depressive thoughts about breastfeeding they are less propensity to gender identification with a woman and more exposed to tenseness and fatigue, frequently they are experiencing conflict with pregnancy or maternity situation. Sources-9.

Key words: pregnant women, the dominant of pregnancy, gestational dominant psychological component

Кушнір Євгенія Алексеевна – здобувач кафедри загальної психології і психології розвитку особистості Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

УДК 159.9

Лемещенко О.Р.

АНАЛІЗ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО ВИВЧЕННЯ ФЕНОМЕНУ „БАТЬКІВСТВО”

У статті проаналізовано наукові підходи до визначення феномену „батьківство”. Розглянуто біологічний, культурно-антропологічний, соціологічний, феноменологічний, педагогічний, і психологічний підходи щодо розуміння феномену „батьківство”. Джерел – 10.

Ключові слова: батьківство, феномен, підхід, теорія, концепція.

Постановка проблеми. Сучасний етап суспільного розвитку в Україні характеризується трансформацією традиційних стереотипів репродуктивної поведінки, загостренням демографічних проблем, зміною моделей сімейних стосунків. За сучасної економічної й політичної ситуації в Україні інститут сім’ї зазнає серйозних матеріальних та морально-психологічних труднощів і випробувань. Прогресивні зміни, що відбуваються сьогодні в суспільстві, з одного боку, сприяють саморозкриттю, самовизначенню й самоствердженню людини, з іншого – виявляють дефіцит добра й милосердя в стосунках між людьми, у тому числі між членами родини, труднощі сімейного виховання, в основі яких – недостатньо сформований рівень культури батьків щодо виконання ними батьківських функцій та обов’язків, відсутність знань щодо існування феномену «батьківство»

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у розробку питань батьківства та сімейного виховання зробили вітчизняні вчені О. Духнович, А. С. Макаренко, М. Стельмахович, В. А. Сухомлинський, К. Д. Ушинський та ін. Дослідженню проблем становлення та розвитку сім’ї, батьківства, педагогічної культури батьків, а також

просвітницької роботи з батьками, присвятили свої роботи Т. Алексєнко, І. Бестужев-Лада, І. Гребенніков, З. Зайцева, І. Кон, Р. Овчарова, О. Песоцька, В. Постовий, І. Трубавіна та ін. Важливі аспекти проблеми розвитку соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю, вітчизняних та зарубіжних концепцій соціалізації особистості, соціально-педагогічних умов усвідомленого батьківства розглянуті в працях О. Безпалько, І. Бєха, В. Бочарової, Т. Веретенко, О. Докукіної, І. Зверєвої, А. Зінченка, А. Капської, О. Кононко, В. Кравця, Г. Лактіонової, Л. Міщик, С. Харченка, Т. Шеляг, Ю. Якубової тощо.

Мета статті полягає у аналізі основних наукових підходів до вивчення феномену «батьківство».

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Існують наступні основні теорії пов'язані з батьківством:

– культурно-історична концепція розвитку психіки Л. С. Виготського, в рамках якої отримали розвиток положення про „соціальні ситуації розвитку” „психічні новоутворення”, а також - про розвиток особистості, де серед закономірностей виокремлена необхідність докладання дитиною власних зусиль для трансформації пасивного навколишнього середовища в розвивальне;

– концепція ампліфікації дитячого розвитку (А. В. Запорожець), що припускає відношення до кожного віку як самоцінного; особлива увага дорослих, які виховують дитину, має бути спрямована на розвиток тих психічних функцій, до яких дитина конкретного віку схильна у „специфічно дитячих” видах діяльності;

– антропологічна теорія виховання К. Д. Ушинського, де серед цілей виховання врахована необхідність задоволення прагнення до свободи, без чого неможливий розвиток самостійної діяльності;

– теорія мотивації (А. Маслоу), згідно з якою кожна людина має мотиваційний набір потреб, що включає потребу в безпеці і любові. Відсутність у немовлят емоційно забарвленого середовища (материнська депривація) призводить до втрати почуття „базової довіри до світу” (Е. Еріксон), без якого неможливі ні збереження індивідуальності особистості, ні прояви нею активності і самостійності;

– „Я-концепція” у вихованні, зокрема, положення про те, що „визнання початкової цінності кожної людини як особистості сприяє індивідуальному розвитку”. „Якщо відносини в родині, школі і з близьким оточенням сформувавши у дитини позитивну Я - концепцію, вона зможе в майбутньому з повагою ставитися до людей, не допускати негідних слів і справ, і буде достатньо впевнена у собі, щоб не сумніватися в необхідності своєї творчої діяльності” (Р. Бернс);

– концепція виховної ролі освітнього закладу і сім'ї у розвитку індивідуально-психологічних і особистісних особливостей дитини (Е. Г. Ейдемїллер, А. С. Спїваковська, В. В. Столін, В. В. Четет).

Розглядаючи основні визначення терміну „батьківство” у психолого-педагогічній літературі ми зробили висновок, що єдиного тлумачення терміну „батьківство” немає.

На сьогоднішній день можна виокремити декілька наукових підходів на основі біологічного (Д. Візел, Дж. Мітчелл, Н. Тінберген, Г. Харлоу, Д. Хьюбел), культурно-антропологічного (Дж. Алєн, Е. Бадїнтер, С. де Бовуар, А. Рїч, С. Фарейстон), соціологічного (А. І. Антонов, Н. В. Богачова, О. В. Глезденєва, Т. А. Гурко, І. С. Кон), феноменологічного (Е. Гуссерль, Р. В. Овчарова), педагогічного (І. Н. Гребенніков, О. Л. Зверєва, А. Н. Ганїчева,

Л. Ф. Спірін) і психологічного (М. О. Ерміхіна, О. О. Леонтєв, Р. В. Овчарова, В. А. Раміх, Г. Г. Філіппова), розуміння феномену „батьківство”:

1. Біологічний напрям вивчення батьківства об'єднує дослідження, у яких батьки і забезпечувані ними умови розглядаються як організація фізіологічного та стимульного середовища для розвитку дитини. Велике значення надається еволюційним аспектам формування фізіологічних, мотиваційних та поведінкових механізмів батьківства. Серед них виділяються етологічні дослідження, які розглядають батьківську поведінку як психічно більш складно організований і культурно видозмінений варіант поведінки тварин, спрямований на створення умов для повноцінного розвитку потомства (Д. Візел, Дж. Мітчелл, Н. Тінберген, Г. Харлоу, Д. Хьюбел). Фізіологічні і психофізіологічні дослідження батьківства спрямовані на вивчення нейрогуморальних механізмів статевого дозрівання, в них вивчається зв'язок гормонального фону і емоційних станів та їх роль у розвитку батьківства та забезпеченні емоційної сторони батьківсько-дитячих відносин (А. С. Батуєв, І. В. Добряков, К. Остін і Р. Шорт, К. Флейком-Хобсон). Порівняльно-психологічні дослідження феномену батьківства спрямовані на порівняльні дослідження батьківства у тварин і людей і засновані на них уявлення про сутність і механізми „материнського інстинкту” (К. Лоренц).

2. Культурно-антропологічний напрям розглядає батьківство як культурно детермінований феномен, провідними факторами історичної динаміки якого визнаються особливості соціально-економічної ситуації. Батьківство трактується як одна з перспектив реалізації батьків у соціальному просторі (Дж. Алєн, Е. Бадінтер, С. де Бовуар, А. Річ, С. Фарейстон), ставлення до дитини може змінюватися в залежності від її цінності в даний історичний період часу і може виявлятися в різних формах: від детоцентричної позиції - до відмови від дитини (Е. Бадінтер, М. Мід тощо). Зі свого боку, Л. М. Буніна в поняття „батьківство” вкладає комплекс соціальних, психологічних, медичних та інших умов, які дають можливість сімейству мати стільки дітей, скільки вони бажають [3, с.18].

3. Соціологічний підхід визначає батьківство як „сталу емоційно насичену взаємодію реальних і потенційних батьків, пов'язану з народженням і вихованням дітей і характеризується відповідною поведінкою чоловіка і жінки”[1]. На думку І. С. Кона, дана категорія включає у собі „батьківські почуття, любов, прихильність до дітей; специфічні соціальні ролі і нормативні приписи культури” [3]. Н. В. Богачева додає до цього також „соціальні функції батьків, культурні символи батьківства та материнства, права та обов'язки чоловіка-батька і жінки-матері по відношенню до дитини” [1]. А. Капська, Т. Лях, розуміють батьківство як факт походження дитини від одного чоловіка, юридично посвідчений записом в державних органах РАГСу [2, с.38]. За визначенням Н. В. Феоктистової, батьківство – це складний феномен, який ґрунтується на фізіологічних механізмах, еволюції сім'ї, культурних та індивідуальних особливостях. Воно існує також як соціальний інститут, система прав, обов'язків, соціальних очікувань і вимог, які висуваються до жінки і чоловіка як до матері та батька, коріння яких знаходяться в нормативній системі культури, а також у структурі та функціях сім'ї [10, с. 5].

4. Феноменологічний підхід виділяє й описує функції батьків, особливості їхньої поведінки, переживань, установок, очікувань. Досліджуються типи та стилі батьківської поведінки, відносин, позиції тощо (Е. Гуссерль) [4]. Розглядаючи батьківство з точки зору феноменологічного підходу слід зазначити, що, як вказує Р. В. Овчарова, феноменологічний підхід використовує принципи розуміючої, а не пояснювальної психології, на відміну від

ортодоксального та деяких інших підходів. У цьому випадку явище розглядається з різних боків, а не тлумачиться однозначно [6].

Феноменологічна практика базується на чотирьох основних принципах: розуміння, ухилення від суджень, неупередженості та контекстуальності. Щодо феномена батьківства Р. В. Овчарова трактує ці принципи таким чином:

а) принцип розуміння вимагає враховувати вплив суб'єктивного фактору, який визначає переживання і поведінку людини, і на основі цього розуміння дозволяє робити загальні висновки. Цей принцип передбачає лише глибоке проникнення в суть феномену, міркування, а не однозначне пояснення явища, яке спостерігається.

б) принцип ухилення від суджень. Суть його полягає в тому, що під час феноменологічного дослідження має відбуватися абстрагування від звичних стереотипів і шаблонів. Тобто, досліджуючи феномен батьківства, ми можемо допустити багатоваріантність того чи іншого явища, прояву феномена, а не виводити категоричні судження.

в) принцип неупередженості та точності опису вимагає виключити вплив суб'єктивного досвіду дослідника, моральних установок та інших оціночних категорій. Точність опису вимагає ретельності у відборі слів і термінів для передачі змісту спостережуваного феномена батьківства.

г) принцип контекстуальності передбачає, що феномен батьківства не існує ізольовано, а він є складовою частиною загального сприйняття і розуміння людиною навколишнього світу і себе [7, с. 32-35].

5. Педагогічний підхід до розуміння феномену батьківства ґрунтується на вивченні виховного потенціалу сім'ї, коли батьківство є джерелом педагогічних цілей і одночасно засобом їх досягнення. В основі педагогічного підходу лежить вивчення виховних стратегій батьків, покликаних „сформувати у дітей систему якостей особистості, поглядів і переконань, які, з одного боку, сприяють виникненню самосвідомості, „Я” як самостійної та незалежної індивідуальності; з іншого - допомагають включенню індивіда у суспільство, починаючи від первинної соціальної групи і закінчуючи соціальним рівнем» [8, с. 165].

У США та інших країнах дуже популярними є ідеї формування батьківських установок Т. Гордона, модель сімейного виховання якого отримала назву „Тренінг ефективності батьків”. На її основі свою модифікацію цієї моделі представила психолог С. А. Єфремцева, яка теж підкреслювала необхідність підготовки батьків до виховання дитини, спілкування з ним [5, с.57].

Неабияку цінність для розвитку української педагогіки становить педагогічна система підготовки батьків до виховної діяльності В. О. Сухомлинського, який уважав педагогічне невігластво батьків причиною основних недоліків та прогалин у батьківському вихованні й сімейних взаєминах. Розробка й методичне забезпечення програми педагогічного просвітництва батьків, організація педагогічної школи для батьків, активізація педагогічного колективу до ефективної співпраці з ними, введення шкільного предмету „Сім'я, шлюб, любов, діти”, видання педагогом енциклопедії для батьків не тільки привернуло увагу громадськості до проблеми батьківства, але й слугувало фундаментом для розгортання педагогічної пропаганди серед населення в УРСР у другій половині ХХ ст. Із початком розпаду СРСР у педагогічній періодиці та літературі поширилися нові, демократичні погляди науковців на психолого-педагогічну значущість обох батьків як виховників дитини. Питання специфіки батьківського виховного впливу і необхідності гармонійного поєднання елементів фемінності

й маскулітності перебувало у центрі уваги таких вчених, як С. Долецький, Н. Іскольдський, Б. Кочубей, Д. Луцик, М. Стельмахович.

В умовах незалежної Української держави сучасна педагогічна наука висвітлює широке коло питань батьківського виховання, а саме: теорії та практики сімейного виховання у зарубіжних країнах, підготовки молоді до сімейного життя, моральний аспект батьківського виховання, виховання дитини в умовах неповної сім'ї, діяльності інституту батьківства, сутності закономірностей взаємодії батьків і дітей, педагогічної культури батьків, підготовки школярів та молоді до виконання батьківських і материнських функцій тощо.

При цьому в дослідженнях на дану тему підкреслюється, що основою повноцінного сімейного виховання є „усвідомлене відношення подружжя до виконання ними батьківської ролі”, яке формується під впливом власних батьків і впливає на якість життя всієї родини [9, с. 3]. Безумовно, таке усвідомлене ставлення подружжя до виконання ними батьківської ролі проявляється у прийнятті та подальшому прямуванню ними певних стилів сімейного виховання.

6. Психологічні підходи до визначення поняття „батьківство”:

а) онтогенетичний підхід доводить, що особливості батьківського відношення визначаються не тільки культурним та соціальним статусом особистості, але і її власною психічною історією до і після народження. Виділяються етапи розвитку батьківства від планування до реалізації в першому і другому поколіннях, етапи вагітності, зв'язок вагітності з розвитком особистості, вагітність як стадія розвитку материнства. Протягом онтогенезу деякі види досвіду (взаємини з власною матір'ю, контакти з дітьми і виникнення інтересу до них у дитинстві, інтерпретація батьківства у зв'язку з браком і статевою сферою, а також конкретний досвід взаємодії з дітьми) впливають на зміст відносини матері або батька до дитини, своєї батьківської ролі та інтерпретацію своїх переживань з приводу батьківства (І. А. Захаров, Дж. Леві, С. Ю. Мещерякова, В. Міллер, Г. В. Скобло, Г. Г. Філіппова та ін.);

б) аксіологічний підхід, в рамках якого людина розглядається в контексті основних цінностей міжособистісної взаємодії, а проблема вибору системи цінностей є основою життєдіяльності людини. Використання даного підходу передбачає виокремлення цінності батьківства в якості базової духовно-моральної цінності, що в значній мірі визначає зміст моральних характеристик виховання (В. А. Борисов, Т. І. Власова, А. Ю. Гранкін, П. А. Гурко, А. П. Заостровцев, І. Ільїн, Н. Н. Лебедева, Л. М. Лузіна, М. С. Мацковський, Т. І. Петракова, І. А. Соловцова, В. А. Сухомлинський, Г. Г. Фоміна, А. Г. Хріпкова, О. І. Шестун, Г. І. Шіманський тощо);

в) психоаналітичний підхід досліджує батьківство в контексті взаємодії дитини і батьків. Психоаналітики надають провідну роль материнській фігурі. Фігура батька розглядалася в контексті проблем, пов'язаних із сексуальною стадією розвитку дитини, на яку припадає дошкільний вік, відповідно до психоаналітичної періодизацією дитячого розвитку (Едипів комплекс і комплекс Електри) (Ф. Дольто, Е. Еріксон, М. Кляйн, М. Марконе, Д. Пайнз, А. Фрейд, З. Фрейд, К. Хорні);

г) діяльнісний підхід (Л. С. Виготський, О.М. Леонтєв), який визнає діяльність умовою повноцінного розвитку і саморозвитку особистості, згідно з яким у структурі особистості виникають і зміцнюються, перш за все, ті новоутворення, у „конструювання” яких особистість вкладає свої почуття, працю, енергію, конкретну дію, проявляючи цілеспрямовану активність;

7) системний підхід (Е. Г. Ейдемільер, М. О. Єрміхіна, Р. В. Овчарова, В. Сатир, О. Г. Смірнова, Г. Г. Філіппова, В. В. Юстіцький). У його рамках батьківство розглядається як складно організоване соціально-психологічне явище, яке включає сукупність ціннісних орієнтацій, установок і очікувань, батьківських почуттів, позицій відповідальності і стилю сімейного виховання, і аналізується по відношенню до індивідуально-особистісних особливостей чоловіка чи жінки, до сімейної системи в цілому (як єдиний подружній план ціннісних орієнтацій, батьківських позицій, почуттів і так далі), у взаємозв'язку з батьківськими сім'ями та системою суспільства. Цей підхід визначає батьківство як „усвідомлення духовної єдності зі шлюбним партнером по відношенню до своїх дітей, що представляє собою інтегральне психологічне утворення особистості” [6, с. 464].

Цієї ж наукової позиції дотримується Р. В. Овчарова, яка вказує, що „батьківство є багатограним феноменом, який можна розглядати на двох рівнях: як складну комплексну структуру індивіда і як надіндивідуальне ціле, яке, як правило, є сукупним, тобто включає двох осіб, які вирішили дати початок нового життя [7, с. 57-58].

Використовуючи принципи системного підходу щодо феномену батьківства, Р. В. Овчарова констатує наступне:

1. Феномен батьківства є системно детермінованим, тобто являє собою відносно самостійну систему, в той же час він є підсистемою по відношенню до системи сімейства.

2. Батьківство - багатограний феномен, який можна розглядати на двох рівнях: на рівні індивіда (матері та батька) і як надіндивідуальне ціле. Обидва цих рівня одночасно є етапами формування батьківства .

3. Феномен батьківства одночасно з'являється в декількох планах різними сторонами, які розкривають складну структуру його організації. Аналіз та опис батьківства повинні охоплювати всі плани презентації феномена: 1) план індивідуально-особистісних особливостей дружини або чоловіків, які впливають на батьківство; 2) наступний план піддає аналізу батьківство по відношенню до сімейної системи; 3) третій план фіксує батьківство у взаємозв'язку з батьківськими сім'ями; 4) четвертий план розкриває батьківство стосовно системи суспільства.

4. Фактори, які впливають на формування батьківства, ієрархічно організовані і представлені на декількох рівнях: макросистема – рівень впливів суспільства; мезосистема – рівень впливу батьківської сім'ї; мікросистема – рівень власної сім'ї і, нарешті, рівень конкретної особистості.

5. Феномен батьківства – явище динамічне, яке включає процес становлення і розвитку [7, с. 46-49].

Ці підходи реалізуються за допомогою наступних принципів:

– принцип природовідповідності, що враховує прояв у майбутніх і справжніх батьків природних задатків і інстинктів, що сприяють формуванню родинних почуттів і позитивного ставлення до дітей як продовжувачів роду;

– принцип культуровідповідності, який орієнтує на побудову батьківства з урахуванням як сучасної культури в широкому сенсі слова, так і з урахуванням національної культури;

– принцип індивідуальності і гендерної рівноваги, що припускає облік індивідуальних і соціально-культурних особливостей юнаків і дівчат;

- принцип адаптивності, який покликаний гарантувати побудову та виконання батьківської ролі з урахуванням наявних знань і досвіду;
- принцип гуманізації, який орієнтує на розвиток особистості, яка, у відповідності зі своїми установками на життєву перспективу, здатна до самовираження і самоствердження при усвідомленні повної відповідальності за свої вчинки;
- принцип партнерства, який покликаний консолідувати зусилля всіх учасників (педагогів, психологів, медичних працівників, представників правоохоронних органів, соціальних служб, недержавних організацій, ЗМІ та ін.)
- принцип системності, який розглядає батьківство як єдність взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів.

Висновки. Таким чином батьківство може розглядатися не тільки як біологічний, психологічний, а також соціокультурний феномен; як соціальний інститут, що включає в себе два інших інститути: батьківство і материнство; як діяльність батьків по догляду, утриманню, вихованню та навчанню дитини; як етап в житті людини, що починається з моменту зачаття дитини і не закінчується після смерті дитини; як від носіння кровної спорідненості між батьками і дитиною; як суб'єктивне сприйняття людини себе одним із батьків, але й як єдність взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів, яка реалізується за допомогою певних принципів (природовідповідності, культуровідповідності, індивідуальності і гендерної рівноваги, адаптивності, гуманізації, партнерства та системності).

Література

1. Богачева Н.В. Родительство как фактор устойчивости семьи в современном российской обществе: автореф. ... канд. социол. наук : 22.00.06 / Наталья Викторовна Богачева. – Казань, 2005. – 20 с.
2. Братусь І. Формування навичок усвідомленого батьківства та ранній розвиток дитини (методичні матеріали) / І. Братусь, А. Гулевська-Черниш, Т. Лях // *Практ. психологія та соц. робота* – 2002. – №5. – С. 36–49.
3. Буніна Л. М. Усвідомлене батьківство як соціально-педагогічне явище / Л. М. Буніна // *Вісн. Луган. держ. пед. ун-ту ім. Тараса Шевченка : Пед. науки.* – 2003. – №7. – С. 18–20.
4. Гуссерль Э. Собрание сочинений / Э. Гуссерль Том I. Феноменология внутреннего сознания времени. [перевод, с нем, предисловие В.И. Молчанова] / - М. : Изд-во «Гнозис», РИГ «ЛОГОС», 1994. - 177 с.
5. Ефремцева С. А. Тренинг общения для старшеклассников. / Ефремцева С. А. – К. :Научный мир, 1994. – 79 с.
6. Овчарова Р. В. Психология родительства : [учебн. пос. для студ. высш. уч. зав.] / Р. В. Овчарова. – М. : Академия, 2000. – 368 с.
7. Овчарова, Р. В. Родительство как психологический феномен : учеб. пособие. – М. : МПСИ, 2006.
8. Российская педагогическая энциклопедия: в 2-х тт. – М.: Большая российская энциклопедия. – 1993. – Т. 1.
9. Смирнова Е.Г. Психолого-педагогическое сопровождение формирования осознанного родительства в молодой семье : автореф. ... канд. психол. наук : 19.00.07/ Елена Геннадьевна Смирнова – Екатеринбург, 2009. – 18 с.

10. Феоктистова Н.В. Индивидуальный подход к старшеклассникам в подготовке их к семейной жизни: автореф. дис. ... кан. пед. наук: 13.00.01 / Наталья Владимировна Феоктистова – К., 1991. – 22 с.

Транслітерація

1. Bogacheva N.V. Roditel'stvo kak faktor ustojchivosti sem'i v sovremennom rossijskoj obshchestve: avtoref. ... kand. sociol. nauk : 22.00.06 / Natal'ja Viktorovna Bogacheva. – Kazan', 2005. – 20 s.
2. Bratus' I. Formuvannja navichok usvidomlenogo bat'kivstva ta rannij rozvitok ditini (metodichni materiali) / I. Bratus', A. Gulevs'ka-Chernish, T. Ljah // Prakt. psihologija ta soc. robota – 2002. – №5. – S. 36–49.
3. Bunina L. M. Usvidomlene bat'kivstvo jak social'no-pedagogichne javishhe / L. M. Bunina // Visn. Lugan. derzh. ped. un-tu im. Tarasa Shevchenka : Ped. nauki. – 2003. – №7. – S. 18–20.
4. Gusserl' Je. Sobranie sochinenij / Je. Gussrel' Tom I. Fenomenologija vnutrennego soznania vremeni. [prevod, s nem, predislovie V.I. Molchanova] / - M. : Izdatel'stvo «Gnozis», RIG «LOGOS», 1994. - 177 s.
5. Efremceva S. A. Trening obshhenija dlja starsheklassnikov. / Efremceva S. A. – K. : Nauchnyj mir, 1994. – 79 s.
6. Ovcharova R. V. Psihologija roditel'stva : [uchebn. pos. dlja stud. vyssh. uch. zav.] / R. V. Ovcharova. – M. : Akademiya, 2000. – 368 s.
7. Ovcharova, R. V. Roditel'stvo kak psihologicheskij fenomen : ucheb. posobie. – M. : MPSI, 2006.
8. Rossijskaja pedagogicheskaja jenciklopedija: v 2-h tt. – M.: Bol'shaja rossijskaja jenciklopedija. – 1993. – T. 1.
9. Smirnova E.G. Psihologo-pedagogicheskoe soprovozhdenie formirovanija osoznannogo roditel'stva v molodoj sem'e : avtoref. ... kand. psihol. nauk : 19.00.07/ Elena Gennad'evna Smirnova – Ekaterinburg, 2009. – 18 s.
10. Feoktistova N.V. Individual'nyj podhod k starsheklassnikom v podgotovke ih k semejnoj zhizni: avtoref. dis. ... kan. pед. наук: 13.00.01 / Natal'ja Vladimirovna Feoktistova – К., 1991. – 22 s.

Лемещенко О.Р.

Анализ научных подходов к пониманию феномена „родительство”

В статье проанализированы основные научные подходы к определению феномена «родительство». Рассмотрены биологический, культурно-антропологический, социологический, феноменологический, педагогический и психологический подходы к пониманию феномена «родительство». Источников - 10.

Ключевые слова: родительство, феномен, подход, теория, концепция.

Lemeshchenko O.R.

Analysis of scientific approaches of the phenomenon “parenting”

The article analyzes the basic scientific approaches to the definition of the phenomenon of “parenting”. The biological, cultural, anthropological, sociological, phenomenological, psychological and pedagogical approaches to understanding the phenomenon of “parenting” are examined. Sources - 10.

Key words: parenting, phenomenon, approaches, theory, concept.

Лемещенко Оксана Рудольфівна – старший викладач кафедри гуманітарних та фундаментальних дисциплін Сєверодонецького інституту МАУП.

УДК 364.6:314.745

Літвінова О. В.

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В СИТУАЦІЇ ЗМІНИ СОЦІАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

В статті представлено теоретичне обґрунтування проблеми соціально-психологічної адаптації особистості в ситуації зміни соціального середовища. Визначено актуальність зазначеної проблеми у зв'язку із складною політичною, соціально-економічною ситуацією в українському суспільстві, а що саме головне – наявністю бойових дій і появою великої кількості вимушено переміщених осіб. Проаналізовано основні підходи до проблеми вивчення соціально-психологічної адаптації в рамках діяльнісного підходу, інтеракціоністського підходу, представників грузинської психологічної школи. Визначено особливості соціально-психологічної адаптації вимушених переселенців як процесу і результату (набуття адаптованості). Показником успішної соціально-психологічної адаптації індивіда можна вважати високий соціальний статус в даному середовищі, психологічну задоволеність новим середовищем в цілому та її найбільш важливими для нього елементами. З'ясовано, що існує залежність успішності соціально-психологічної адаптації особистості до нових соціальних реалій від статі, віку, рівню освіти, попереднього життєвого досвіду. Доведено, що успішність соціально-психологічної адаптації особистості в ситуації зміни соціального середовища залежить від вирішення проблем вимушених переселенців на макро, мезо, мікро та внутрішньоособистісному рівнях суспільних відносин. Джерел – 8.

Ключові слова: адаптація, соціально-психологічна адаптація, вимушено переміщені особи, культурний шок, адаптованість, життєві ситуації, безперервність життя.

Постановка проблеми. Сучасна українська реальність є вкрай складною і нестабільною, що викликає у людини почуття тривоги, невпевненості, хронічне переживання стресу. В подібній стресовій ситуації знаходиться велика частина нашого суспільства, особливо його соціально незахищені верстви, такі як діти, люди похилого віку і ті, хто був вимушений покинути місце свого постійного проживання. Вони не тільки втратили близьких, дім, майно, роботу; більшість з них вимушені починати життя з нуля, причому в новому, незвичайному для себе середовищі. Невизначеність характеризує їхнє теперішнє і майбутнє. Крім того, більшість з цих людей перенесли жахи руйнувань, насильства, які є супутниками військових конфліктів, тобто відчували на собі реальну загрозу фізичного знищення.

Життєві ситуації – це сукупність значущих для людини подій і пов'язаних з ними потреб, цінностей і уявлень, що впливають на її поведінку і світогляд в конкретний період життя. Серед життєвих ситуацій виокремлюють усталені ситуації (або нормальні) і складні (або проблемні). Проблеми ситуації виникають тоді, коли порушується упорядкованість течії життя людини, не має можливості вирішити ту чи іншу проблему за допомогою звичайних